

Fotografiportrætter fra Københavns Politi af kvindelige forbrydere fra 1894-1896 og 1905-1907

I de ældre politi- og fængselsarkiver, som er afleveret til Landsarkivet for Sjælland m.m., kan man finde forskellige forbryderfotos. Fra Københavns Politi er der således bevaret og afleveret forbryderalbum fra perioden 1860'erne til cirka 1911, som indeholder fotografier af arresterede eller straffede personer.

Denne cd indeholder 504 fotos af kriminelle kvinder, som Københavns politi har anholdt og portrætteret til sine forbryderalbum i perioden 1894-1907. Albumene stammer fra Københavns Politis 2. Politiinspektorat, der også kendes som Københavns Opdagelsespoliti eller Københavns Kriminalpoliti og var blevet oprettet ved den store politireform i 1863.

Det første forbryderalbum for kvinder alene anlagde Københavns Politi i 1894 og der har oprindeligt været oprettet i hvert fald 4 album. Dog findes der bevaret et album anlagt 1880 med offentlige fruentimmere indeholdende kvindeportrætter som går tilbage til 1860'erne, men de var ikke kriminelle så længe de var registreret hos politiet og overholdt deres regelmæssige lægeundersøgelser for veneriske sygdomme. På Landsarkivet i København er album I og IV for kvindelige forbrydere bevaret og det er alle portrætterne fra disse to album, der er samlet på denne cd.

På Politihistorisk Museum findes en samling af 623 løse portrætter af anholdte kvinder, som dels overlapper albumene fra Landsarkivet og dels supplerer de manglende album II og III – disse portrætter vil på et senere tidspunkt også blive udgivet på CD af Genealogisk Forlag.

Flertallet af kvinderne er københavnere, men da der især fra sidste halvdel af 1800-tallet var en stor tilflytning til København ses der også kvinder fra de øvrige egne af landet.

For at kunne identificere kvinderne har man på de fleste billeders bagsider noteret korte optegnelser med navn, fødselsdata m.m. eller som det er tilfældet i det første album, noteret oplysninger dels på billedbagsiderne og dels på selve albumsiderne udfor billederne. Forneden på de fleste billeder i album IV har fotografen sørget for, at der blev indprentet korte relevante oplysninger om personen. I album IV er der desuden i de fleste tilfælde to portrætter af hver kvinde: ét en face og ét i profil. Disse oplysninger er sammenholdt i et navneregister udarbejdet til cd'en.

Der vil dog være rig mulighed for at finde en nærmere identifikation af de enkelte personer samt et nærmere studie af de kriminelle forløb ved undersøgelser i forskellige kildegrupper fra f.eks. politi- og retsvæsensarkiver, fængselsarkiver m.v. på Landsarkivet i København.

Kriminalpolitiet skulle holde lov og orden i rigets hovedstad, som i denne periode voksede stærkt som følge af vandringerne fra land til by og fra by til hovedstad. I 1850 boede der 129.000 personer i hovedstaden, i 1901 360.000 personer. Den store vækst og de sociale forskydninger medførte øget kriminalitet.

Den landsdækkende kriminalstatistik viser, at tre ud af fire kriminelle var dømt for berigelseskriminalitet eller som det hed: "Forbrydelser imod Ejendomsretten". Det drejede sig om tyveri, hæleri, bedrageri, falskneri og røveri. Domme for tyveri udgjorde langt de fleste af alle domfældelser.

I arbejdet med at opklare forbrydelser havde politiet brug for at identificere og beskrive gammelkendte lovovertrædere. Politiet begyndte derfor i 1860'erne at optage fotografier af såvel mandlige som kvindelige forbrydere. Senere oprettede man album til kvindelige- og udenlandske forbrydere, sædelighedsforbrydere, personer med en særlig politisk observans som myndighederne anså for farlige m.fl. Et fotografi gav betydeligt bedre mulighed for at identificere og genkende en person end tidligere tiders signalementer og blev derved et væsentligt hjælpemiddel for politiet i dets efterforskning.

De 504 portrætter på denne cd har netop været anvendt til at identificere personer, så disse kunne genkendes ved en senere lovovertrædelse, hvor især berigelsesforbrydelser som lommetyveri, butikstyveri, indbrudstyveri bedrageri m.v. er hyppigt forekommende.

Fængslende portrætter

Det ligger lige for: portræterne af de kvindelige forbrydere er – fængslende. Over en afstand på mere end et århundrede kigger de på os og vi på dem: de mange kvinder, der blev anholdt og måske dømt for både banale og alvorlige forbrydelser. Øjnene er hårde, sørgmodige, trodsige eller bange. For mange af motiverne er mødet med politiets fotograf måske den første eller endda eneste gang i deres liv, de blev fotograferet. De har sikkert ikke syntes, at det var nogen særlig rar oplevelse.

Man kan ikke lade være med at tænke over, hvilken skæbne, der ligger bag hvert billede. I nogle tilfælde vil det være muligt at finde frem til baggrunden for anholdelsen og kvindens videre tilværelse via andre kilder – i andre forbliver den portrætterede næsten anonym.

Vi ved, at kvinder i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet især blev dømt for mindre tyverier og bedragerier. Motivet har ofte været fattigdom og social armød: tyveri af mad, tøj eller tjenestepigens rapseri af madmoders husholdningspenge. Et eksempel finder vi i Augusta Marie Larsen, født i København i 1871. Ifølge politiets notat om hende var hun en "*Meget driftig Indbrudstyv, særlig paa Lofts og Pulterkamre, med f: N: [falsk nøgle] og Dirk, stjæler særlig Dameklæder og Linned, men ogsaa alt andet*". Den driftige tyv havde for vane at fjerne broderede navnetræk i det stjalne og erstatte dem med sit eget. Stjal hun for at få tøj på kroppen? For at sælge eller pantsætte det stjalne? For at få bedre tøj, end hun selv havde råd til? Det fortæller notatet ikke noget om.

En stor del af billederne i politiets album over kvindelige forbrydere følges kun af personlige data som navn og fødselsdato, men oplyser ikke, hvad anholdelsen skyldtes. Hvis kvinden blev dømt, vil man ofte kunne finde hende i Kriminal- og Politirettens materiale og ad den vej få indblik i forbrydelsen.

Kriminalstatistikken var under udvikling i perioden, men var især før 1897 meget usikker. Vi ved dog, at barnemord var langt mere almindeligt end i dag. Det var faktisk en forholdsvis almindelig forbrydelse begået af ugifte kvinder, der var desperate over udsigten til at skulle opfostre et uægte barn. Der er stor sandsynlighed for, at nogle af de mere anonyme kvinder albummet var anholdt for denne forbrydelse. De myrdede børn var ofte nyfødte eller helt spæde. Den ugifte moder havde få eller ingen økonomiske muligheder og blev ofte skoset af omgivelserne. Seksualoplysning var ikke-eksisterende og prævention næsten ukendt – og forbudt – så mange børn var alt andet end ønskebørn. Vuggestuer og børnehaver, kaldet asyler, var fåtallige, så muligheden for at forsørge et barn, var begrænset for en enlig kvinde uden formue.

De kvinder, der i denne periode blev dømt for en forbrydelse, blev dømt efter Straffeloven af 1866. Denne opererede med flere former for frihedsstraf. For mindre forbrydelser idømtes simpelt fængsel, fængsel på sædvanlig fangekost og fængsel på vand og brød. Simpelt fængsel idømtes fra 2 dage til 2 år. Fangen kunne modtage ekstraforplejning for egen regning. Fængsel på sædvanlig fangekost idømtes fra 2 dage til 6 måneder, og fangen måtte kun fortære det, der var godkendt efter forskrifterne om arrestvæsenet. Fængsel på vand og brød idømtes fra 2 til 30 dage. Fangen måtte kun få brød, vand og salt. Personer, der blev idømt vand- og brød-straffen i længere tid, fik straffen afbrudt af et par dage, alt efter den udmålte strafs længde. På disse "fridage" holdtes fangen sædvanligvis varetægtsfængslet på sædvanlig fangekost. Blandt de portrætterede kvinder finder vi eksempelvis "*Sophie Breil, Zastrows Hustru, født 26 Januar 1851 i Flinterup*", der ved Nordre Birks Ekstrarets dom af 24. april 1896 blev ikendt fængsel på vand og brød i 5 x 5 dage for tyveri og ulovlig omgang med hittegods.

Den vigtigste frihedsstraf efter straffeloven var forbedringshusarbejde og tugthusarbejde, der for kvindernes vedkommende blev afsonet i Kvindefængslet på Christianshavn. Forbedringshus-fangerne var isoleret døgnet rundt og arbejdede alene i deres celler, mens tugthusfanger om dagen arbejdede sammen, men i dyb tavshed. Indbyrdes samtale var forbudt. For det første ønskede man ikke, at forbryderskerne lærte hinanden nye unoder. For det andet skulle fangerne benytte roen og arbejdet til at tænke over deres ugerninger, angre og blive lovlydige borgere. Denne straffeform overgik blandt andet Marie Jensine Hansen født 1869 i Sakskøbing. Hun blev idømt et års forbedringshusarbejde af Amager Birks Ekstraret i 1892 for tyveri.

Dommen blev stadfæstet af Landsøver- samt Hof- og Stadsretten og igen af Højesteret. Før retsplejereformen i 1919 var appel helt til Højesteret meget almindelige. Derfor kan man ofte finde spor af en kriminalsag i flere retsinstanser. Hvis en sag ikke lader sig identificere i underrettens arkivalier, kan den ofte findes i overretten eller Højesteret.

Billederne af de kvindelige forbrydere har almenhistorisk værdi. Større portrætsamlinger af samfundets dårligere stillede medlemmer er sjældne. Men de har også stor værdi for slægtsforskere og andre med personalhistorisk interesse. Den, der er så heldig at have kriminelle aner i fotografiets tidsalder, kan måske finde portrætter af forfædrene i politiets portrætsamlinger. Med udgivelsen af denne cd, hvor ikke bare billederne, men også den ledsagende tekst er digitaliseret, er det blevet uligt meget lettere at søge efter familiens sorte får.

Historiker, cand.mag. Pernille Sonne har skrevet indlægget "Fængslende portrætter" til denne cd.

Dette indlæg desuden også læses under knappen "I" på hovedsiden der også indeholder knapperne "Søg" samt "udskriv".

Gitte B. Høstbo og Peter Wodskou 9. august 2009